

ROMA INTIMA. LIEFDE, LIJF EN LUST

BERT GEVAERT &
JOHAN MATTELAER

ROMA
LIEFDE, LIJF ● EN LUST
intima

STERCK & DE VREESE

© 2020 Bert Gevaert & Johan J. Mattelaer |
Sterck & De Vreese

OMSLAGONTWERP Jelle F. Post
BOEKVERZORGING Jelle F. Post
OMSLAGBEELD Cupido en Psyche, ook
bekend als Psyche krijgt haar eerste kus.
Olieverfschilderij, 1798. Door Gérard François
Pascal Simon. Musée du Louvre, Parijs.

ISBN 978 90 5615 582 7
NUR 680|683

DANK AAN

Alexandra De Poorter
directeur Koninklijke Musea voor Kunsten Geschiedenis,
Brussel

Carlos Pereira
archeoloog, Universiteit van Lissabon

Christian Laes
professor oude Geschiedenis en Latijn,
Antwerpen en Manchester

Jennifer R. Hill
uroloog, New York

Johan Boelaert
nefroloog, Brugge

Philip Van Kerrebroeck
uroloog, Antwerpen

Renato Jungano
uroloog, Naples

Valeria Sampaolo
responsabile e conservatore Capo delle
Collezione, Archeologisch Museum, Napels

Wouter D'Haese
waarnemend cultuurfunctionaris, Romeins
Archeologisch Museum, Oudenburg

Zühmer Thomas
Rheinisches Landesmuseum, Trier

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave
mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een
geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt
in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige
andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van Uitgeverij Sterck & De Vreese, postbus
234, 8400 AE Gorredijk, Nederland
info@sterckendevreese.nl.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van
de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen.
Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen
doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met
Uitgeverij Sterck & De Vreese.

Sterck & De Vreese is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.sterckendevreese.nl

Bert.Gevaert@sint-lodewijkscollege.be
johan.mattelaer@skynet.be

Procul hinc, procul este, severae!
Weg van hier, weg van hier, preutse sulletjes!

OVIDIUS, LIEFDESGEDICHTEN II, 1, 3

0 YOU'VE GOT IT ALL WRONG (INLEIDING)

- 14 Het oude Rome: pervers's paradise?
 - 15 Doel, opzet en inhoud van dit boek
 - 20 De problematiek van Romeinse bronnen
 - 23 Algemene bibliografie
-

1 AND I SAY YES, YOU LOOK WONDERFUL TONIGHT (ROMEINSE SCHOONHEIDSIDEALEN ... EN LELIJKHEID)

- 25 Een moment van schaamte
 - 27 Algemene kenmerken van het ideale lichaam
 - 31 Een mooi handje vol
 - 31 Billen en de zone daartussen
 - 34 Een huid als sneeuw of zo zwart als roet?
 - 39 Lonkende lokken
 - 40 Wenkbrauwen
 - 42 Andere lichaamsbehandling
 - 43 Make-up
 - 44 Puur natuur?
 - 45 Lichaamsgeur en parfum
 - 46 Een verzorgde mond
 - 46 Afknappers
 - 47 De lelijkheid van oude vrouwen
 - 49 Een woord van troost
 - 49 Beknopte bibliografie
-

2 DON'T WANT NO SHORT DICK MAN (IN DE BAN VAN DE FALLUS)

- 55 Het verdriet van een meisje
- 57 Size does matter
- 60 Van fallus tot fluit...
- 60 ...tot een gedicht voor een (kanarie)pietje
- 62 De gevleugelde fallus en fallusamuletten
- 64 Piemels, overal piemels
- 68 De allergrootste lul van Rome
- 68 Priapus: de lullenkampioen
- 70 Priapus in beeld
- 71 Stenen hermespenissen
- 72 Testis unus, testis nullus

- 75 Romeinse afkeer van besnijdenis
 - 75 Ongedaan maken van besnijdenis
 - 76 Een Romeinse penispiëcing?
 - 77 Beknopte bibliografie
-

3 SING IF YOU'RE GLAD TO BE GAY (LESBISCH, HOMO, BISEKSUEEL EN TRANSGENDER)

- 83 Een controversiële drinkbeker
 - 85 Van sodomiet en uraniër naar homo
 - 86 Passieve en actieve seksualiteit
 - 87 Kenmerken van een verwijfde man
 - 87 Kenmerken van een mannelijke vrouw
 - 90 De eunuch als ultieme verwijfde man
 - 93 Vrijwillige castratie en travestie
 - 93 Hermafrodieten, het derde geslacht?
 - 96 Nichten met naam
 - 99 Afkeer van wie afwijkt
 - 100 Homohuwelijk
 - 101 Beknopte bibliografie
-

4 LOVE AND MARRIAGE, THEY GO TOGETHER LIKE A HORSE AND CARRIAGE (HUWELIJK, OVERSPEL EN ECHTSCHEIDING)

- 107 Een inspirerende zelfdoding door een heilige heldin
 - 108 *Pudor*, hét richtsnoer in het leven van de ideale vrouw
 - 109 Vestaalse maagden als incarnatie van *pudicitia*
 - 110 Verschillen tussen het Romeinse en het hedendaagse, westerse huwelijk
 - 112 De mooiste dag van je leven
 - 115 Een romantische huwelijksnacht?
 - 116 Kinderen, de juwelen van een vrouw
 - 118 Een gelukkig huwelijk?
 - 120 Overspel en de straffen op overspel
 - 122 Echtscheiding
 - 124 Beknopte bibliografie
-

5 LET'S TALK ABOUT SEX, BABY (SEKS, IN AL ZIJN VORMEN EN KLEUREN)

- 131 Een Italiaanse Kama Sutra en het ontstaan van de porno-industrie
- 133 De tederheid van het kussen

134	Seks altijd en overal?
135	Masturbatie
138	Variaties op een thema
139	Vrouwelijk genot of seks onder dwang?
140	Anale seks
142	Orale seks: fellatio, irrumatio en cunnilingus
145	To dildo or not to dildo
145	Betaalde liefde
148	Master and servant
148	Sekssymbolen
150	Vreemde voorkeuren: dwergen
150	Vreemde voorkeuren: groepsseks
155	Heel vreemde voorkeuren: dieren
157	Beknopte bibliografie

6 LET IT GO (TOILETBEZOEK EN INTIEME HYGIËNE)

163	De passende putto
166	Van defeceren en urineren naar kakken en pissen
167	Samen gezellig op het toilet
171	Humor op het toilet en toilethumor
174	Pissen in potten of plassen in het wild?
175	Urine wast witter dan wit!
178	'Piskijken' of uroscopie
179	De schaamte van scheten
181	Aambeien en constipatie
183	Baden in schoonheid
187	Of baden in smurrie?
188	Zien en gezien worden én meer in en rond het badhuis
189	Beknopte bibliografie

7 SHE'S A MODEL AND SHE'S LOOKING GOOD (ARS ROMANA IMPUDICA IN DE LATERE EUROPESE KUNST)

195	Antieke wellust en decadentie op Le Salon de Paris van 1847
196	Bacchus, de gore en obscene dronkaard
202	Wulpse nimfen en bacchanten
204	Vogelen voor Venus
207	Het penseel van de liefde
210	Der Teufel steckt im Detail (Nietzsche)
213	Beknopte bibliografie

8 SO WE'RE REALLY NOT THAT DIFFERENT, ME AND YOU (CONCLUSIE)

222 LIJST VAN KLASSIEKE AUTEURS EN TEKSTEN

VLUGGERTJES

50	I wanna be your underwear (SEXY LINGERIE)
78	I've been looking so long at these pictures of you (OBSCENE TAAL EN PORNOGRAFIE)
102	You sexy motherfucker (OBSCENE GRAFFITI)
126	Hey you. Don't be silly, put a condom on your willy (GEBORTEBEPERKING)
158	She drives me crazy (AFRODISIACA)
190	She's a maniac (SEKSMANIAKKEN)
214	It will always be you and me, forever be, eternally (SEKS TOT IN DE DOOD)

Amor en Psyche, olieverfschilderij, 1767-1771, door Lagrenée Louis Jean François (1725-1805), National Museum, Stockholm.

VOORWOORD

VERRADERLIJK HERKENBAAR OF SUBTIEL ANDERS?

Dertig seconden. Zoveel roezemoes- of al dan niet onderdrukte lachtijd gun ik mijn studenten wanneer ik tijdens de colleges geschiedenis van de oudheid voor het eerst het onderwerp seks en erotiek behandel. Om er vervolgens op te wijzen dat dit bij uitstek een ‘moeilijk’ thema is. Waar woorden en concepten heel andere inhouden dekken dan wij er doorgaans mee verbinden. Waar status en reputatie steeds weer de bovenhand krijgen op psychologie of innerlijke beleving. Waar afbeeldingen vaak iets heel anders verbeelden dan een hedendaagse toeschouwer erin wil zien. “Kijk en lees maar, er staat niet wat je denkt dat er staat.”

Op het eerste gezicht lijkt het alsof de auteurs van *Roma Intima* aan deze methodologische waarschuwingen grondig lak hebben. In een orgie van lust en herkenning gaan alle remmen los. Moderne categorieën als lesbisch, homo, biseksueel en transgender prijken vrolijk in de inhoudstafel; Romeinse schoonheidsidealën (en de obsessie met het tegendeel ervan) blijken verbazingwekkend parallel met onze voor- of afkeuren; en na een overvloedige catalogoog van seks in al zijn vormen en kleuren volgt nog een portie Romeinse toilethumor, inclusief een merkwaardige sectie over flatulentie. Bij de keuze van de titels hebben beide auteurs zich laten leiden door songteksten en titels uit de wereld van de pop-

muziek. Hun keuzes bewijzen dat ze al een aantal jaren op de teller hebben, want veruit het merendeel van de geciteerde songs behoort tot de jaren tachtig of negentig van de vorige eeuw. Zo dateert het pareltje *Don't be silly, put a condom on your willy* van de Belgische meidengroep Def Dames Dope alweer uit 1994. Het roept reminiscenties op aan jaren van intense aids-preventie en 'zet hem op'-campagnes van Mieke Vogels in de tijd toen Groen nog Agalev heette. Of je met een dergelijke verwijzing een jong publiek kan bereiken, is maar zeer de vraag. Wie vandaag wil choqueren met songteksten, vindt een rijk arsenaal bij rappers: berucht, jong en succesvol. Een zekere schroom weerhoudt me ervan voorbeelden te citeren. En ook wel, het aantal jaren op mijn teller.

Schijn bedriegt. Bij nader inzicht blijken de keuze en de opzet van Bert Gevaert en Johan Mattelaer doordacht en weloverwogen. Gepromoveerd op Romeinse mentaliteitsgeschiedenis, met een doctoraat dat een stevige portie literaire theorie omvatte, weet Gevaert als geen ander de ‘weerbarstige’ antieke teksten te contextualiseren en naar de huidige tijd te vertalen. Als immer nieuwsgierig cultuurhistoricus is Gevaert van vele markten thuis: zijn antropologische ervaring in Mongolië heeft zijn kijk op ‘vreemde’ culturen ongetwijfeld verrijkt en verruimd. Als uroloog en kunstverzamelaar is Johan Mattelaer grondig

vertrouwd met opvattingen over seks zoals die door de eeuwen heen bestonden. Seksualiteit en erotiek zijn voor hem nauw verweven met religie, kunst en cultuur in de ruimste zin van het woord. Op reis of in de medische praktijk moeten beide heren haast dagelijks hebben ervaren wat een bekend Vlaams politicus onlangs aldus verwoordde: “Vraag aan een antropoloog wat de basis is van elk menselijk samenleven, en de kans is groot dat hij of zij zal zeggen: de manier waarop seksuele relaties – en dus de voortplanting – worden georganiseerd.”¹

Wie aan de lectuur begint, zal al gauw merken dat de auteurs op een speelse manier heel serieuze onderwerpen belichten. Voortdurend wordt de lezer erop gewezen dat wat herkenbaar en hedendaags lijkt, in de Romeinse oudheid heel anders (en zeker niet noodzakelijk beter) werd ingevuld. Dat schijnbaar banale zaken heel relevant zijn om de antieke samenleving te doorgronden. Dat de oudheid steeds weer verrast, in een spel van herkenning en verbijstering, van verandering en continuïteit.

In 1952 werd in de eerbiedwaardige *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* een

omstandig lemma vol geleerde referenties gepubliceerd, onder de titel *porde*. Alleen ingewijde lezers beseffen dat het om een uitvoerige behandeling gaat van wat Gevaert en Mattelaer plastischer als “de schaamte van scheten” betitelden.² Bij mijn weten is wat hier voorligt de meest uitvoerige behandeling van het fenomeen in ruim zestig jaar: een cultuurhistorisch gegeven dat te vaak over het hoofd werd gezien. *Strange Tales and Surprising Facts* is de ondertitel van nu reeds vier succesvolle boeken bij het gerenommeerde Oxford University Press³ – recensenten hebben niet gearzeld deze verzamelingen van anekdotes *intriguing and often delightful* te noemen.

Op mijn beurt aarzel ik niet de lectuur van het eveneens intrigerende *Roma Intima* warm aan te bevelen. Meer dan eens zal wat herkenbaar lijkt, in werkelijkheid subtiel anders blijken te zijn. Op een uitdagende manier zetten Gevaert en Mattelaer hun lezers aan tot ontdekken en denken. “Kijk en lees maar, er staat niet wat je denkt dat er staat.”

CHRISTIAN LAES, PROFESSOR OF ANCIENT HISTORY, UNIVERSITY OF MANCHESTER (UK)

1 – De Wever Bart, *Over identiteit*, 122, Gent, 2019.

2 – Radermacher L., *Art. Porde*, in RE 22.1, k. 235-240, 1952.

3 – McKeown J. C., *A Cabinet of Roman Curiosities*, Oxford, 2010; McKeown J. C., *A Cabinet of Greek Curiosities*, Oxford, 2013; McKeown J. C., *A Cabinet of Ancient Medical Curiosities*, Oxford, 2017.

4 – Kaldellis A., *A Cabinet of Byzantine Curiosities*, Oxford, 2017.

Amor en Psyche, olieverfschilderij, 1817. Door Picot François Eduoard. Musée du Louvre, Parijs.

‘YOU’VE GOT IT ALL WRONG’

DROWNERS, ‘YOU’VE GOT IT ALL WRONG’ (DROWNERS, 2014).

INLEIDING

HET OUDE ROME: PERVERTS’ PARADISE?

Op zaterdag 22 maart 2014 organiseerde Classici Lovanienses, de vereniging voor afgestudeerden klassieke talen en oude geschiedenis van de KU Leuven, een Romeinse avond in het Gallo-Romeins museum in Tongeren. In een mum van tijd waren de 150 plaatsen uitverkocht, en het duurde niet lang tot ook de pers lucht kreeg van deze *cena Romana* (Romeins avondmaal). Net als tientallen deelnemers aan de maaltijd stelden journalisten keer op keer de vraag of het er ‘decadent’ aan toe zou gaan. In feite was dat codetaal waarmee men de vraag verhulde of er iets pikants zou gebeuren die avond, en daarbij doelde men niet op de smaak van de Romeinse gerechten. Zouden er slaven aanwezig zijn? En zouden die uit de kleren gaan? En zou er – zo durfden sommigen te vragen – ook een ‘onofficieel’ gedeelte zijn in een donkere kamer? Veel van die vragen waren zonder twijfel geïnspireerd door boeken, strips, tv-series en films waarin het Romeinse rijk in al zijn glorie – of decadentie – wordt voorgesteld. Was dat rijk geen paradijs voor perverse pedo-, homo-, necro- en andere fielen? Zwaaiden daar geen dolgedraaide keizers zoals Nero en Caligula de plak,

en vloeide onder hun bewind geen bloed (en andere lichaamssappen) bij liters van de paleistrappen? Het oude Rome, dat was toch niets anders dan seks, drugs en rock-’n-roll?

‘Sex sells!’ zegt men dan. En nog steeds is *la vie sexuelle* van die rare jongens, *blutgeil und ganz toll*. Misschien was dit ook de reden waarom u dit boek ter hand nam, leende uit de bibliotheek of misschien zelfs stiekem gestolen of – God weet waar – gedownload hebt. Maar neen, u bent op zoek naar meerwaarde en u wilt meer dan alleen de vele vieze plaatjes bekijken die dit boek rijk is. U wilt weten hoe het werkelijk gesteld was met het intieme leven van de Romeinen. Welnu, voor u is dit boek bestemd, waarde lezer.

DOEL, OPZET EN INHOUD VAN DIT BOEK

In dit boek staat dus het intieme leven van de Romeinen centraal, waarbij we ons geconcentreerd hebben op de periode tussen de eerste eeuw v.Chr. en de tweede eeuw n.Chr., grofweg drie eeuwen geschiedenis. We kozen doelbewust voor deze eeuwen, niet alleen omdat ons voor die periode heel wat bronnen ter beschikking staan, maar ook omdat het Romeinse rijk toen op zijn hoogtepunt was. In deze tijd schreven de grootste en belangrijkste auteurs uit de Romeinse geschiedenis, zoals de redenaar Cicero, de encyclopedist Plinius de Oudere, de historiografen Tacitus en Suetonius, de romanschrijvers Apuleius

◀ *Cupido en Psyche*, olieverfschilderij, 1798. Door Gérard François. Musée du Louvre, Parijs.